

พระสงฆ์กับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้: กรณีศึกษา พระราชวิสุมณี
(หลวงพ่อเย็น ขนฺติพโล) พุทธอุทยานวัดเขาสาลา อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์

**Buddhist Monks and Forest Landscape Conservation: A Case Study of
Prarachawisutthimune (Yearn Kantipalo) at Wat Khaosala Buddhist Park
Temple, Buachet District, Surin Province**

นันทชัย ไตรรัตน์วงศ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลงานของพระราชวิสุมณี (เย็น ขนฺติพโล) กับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ การเก็บข้อมูลกิจกรรมด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยพื้นที่ศึกษาได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาสาลา อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ จากนั้นทำการวิเคราะห์กิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ที่เกิดขึ้นและสรุปข้อมูลเชิงพรรณนา ผลของการศึกษาพบว่า วิธีการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ในเขตพุทธอุทยาน คือ การเลือกฟื้นฟูพื้นที่ที่ถูกแผ้วถางอย่างหนักเป็นอันดับแรกและใช้วิธีการป้องกันพื้นที่ผ่านกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิทัศน์ ได้แก่ การสร้างแนวกำหนดขอบเขตของพื้นที่ป่า การสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำ การป้องกันไฟป่า การป้องกันการลักลอบตัดต้นไม้และการจำกัดการขยายพื้นที่ทำกิน

คำสำคัญ: เย็น ขนฺติพโล การอนุรักษ์ป่าไม้ ภูมิทัศน์ป่าไม้ อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์

Abstract

This research aimed to study the achievement on forest landscape conservation work by Phra Ratchawisutthimune (Yearn Kantipalo), the monk at Khao Sala Buddhist Temple, in the province of Surin. From the data collection through the in-depth interviews and the empirical research, the finding revealed that Phra Ratchawisutthimune conservation work's method started from the most damaged area of the forest. The wood poachers then applied the landscape conservation activities from making reservoir, preventing forest fire as well as creating the plan to protect the forest from poachers and limit the expansion of farming.

Keyword: Yearn Kantipalo, Forest Conservation, Forest Landscape, Amphoe Buachet, Surin Province

¹ ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. บทนำ

คนไทยเริ่มหันมาใส่ใจปัญหาสิ่งแวดล้อมในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ปัญหาสิ่งแวดล้อมครอบคลุมตั้งแต่เรื่องมลพิษจากเมืองใหญ่ การสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังน้ำไปจนถึงการเผาผลาญทรัพยากร แต่ไม่มีเรื่องใดที่จะทำขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขยายตัวไปมากเท่ากับเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า สิ่งที่เกิดขึ้นกับต้นไม้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาที่ซับซ้อนและใหญ่กว่านั้นหลายเท่า แต่ต้นไม้เป็นประเด็นสำคัญที่สุดเพราะต้นไม้เป็นรูปธรรมที่เตือนใจให้เราตระหนักถึงพลังธรรมชาติ ต้นไม้ไม่ใช่เป็นที่พักพิงของนก ลิงหรือเสือเท่านั้น แต่สำหรับคนไทยต้นไม้ยังเป็นสิ่งสถิตของดวงวิญญาณอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ต้นไม้ยังเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับต้นไม้ พระพุทธองค์ประสูติในป่าเมืองลุมพินี ตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์และเสด็จปรินิพพานในป่าสาละ ต้นไม้ทุกต้นไม่ว่าจะศักดิ์สิทธิ์ไปเสียหมดแต่เมื่อกลายมาเป็นประเด็นที่ทำให้มีการถกเถียง มีความพยายาม มีความสำเร็จและความล้มเหลวในแวดวงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทยที่สำคัญ ต้นไม้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของพระภิกษุกลุ่มเล็กๆ ที่ต้องการจะรักษาป่าไม้ปกป้องสัตว์ป่าและแก้ไขความสมดุลระหว่างความเสื่อมโทรม ทางทรัพยากรและทางเลือกในการดำรงชีวิต (สวนเงินมีมา, 2558)

พื้นที่ในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการน้อมนำหลักพุทธธรรมมาใช้กับวิธีการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใช้หลักธรรมในการสร้างความสมานฉันท์สร้างความเข้าใจอันดี ให้เกิดขึ้นในชุมชน คือ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร โดยหลวงพ่อยิ้ม ชนติพล (พระราชวิสุทธิมณี) เจ้าอาวาสผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างพลัง คือ วัด ชุมชน ป่าไม้ ให้สามารถอยู่อาศัยซึ่งกันและกันได้สมดุล (พระมหาเฉลิมเกียรติ จิรวุฒโน, 2557) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับพื้นที่ป่าบริเวณวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร ไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศ จัดทำเป็น โครงการต้นแบบในการดูแลรักษาป่าไม้ โดยให้ชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าอย่างยั่งยืน ตามที่พระราชวิสุทธิมณี เจ้าอาวาสวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้มีลิขิตถึงสำนักราช เลขาธิการขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาของพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพื้นที่ป่าในเขตพุทธอุทยานจำนวน 10,865 ไร่ เพื่อจัดทำเป็นโครงการต้นแบบในการดูแลรักษาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร., 2557) จากปัญหาการบุกรุกป่าจับจองพื้นที่ทำกินเพื่อการเกษตร การลักลอบตัดต้นไม้ การจับสัตว์ป่า และปัญหาไฟไหม้ป่าในเขตพื้นที่ป่าพุทธอุทยานวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโรซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรง พระสงฆ์ต้องใช้ความพยายามและขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในการปกป้องพื้นที่ป่า จากบทบาทดังกล่าว ชุมชนมีทัศนคติต่อพระสงฆ์ว่า “พระป่าไม้” (พระมหาเฉลิมเกียรติ จิรวุฒโน, 2557) เพื่อยืนยันคุณภาพของกิจกรรม ดังกล่าวด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เชื่อถือได้ จึงได้จัดทำโครงการวิจัยขึ้นขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกิจกรรมของพระสงฆ์ ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วยภูมิปัญญาเพื่อเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ของหลวงพ่อยิ้ม ชนติพล (พระราชวิสุทธิมณี)

3. วิธีการวิจัย

3.1 พื้นที่วิจัย พุทธอุทยานวัดเขาศาลา อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

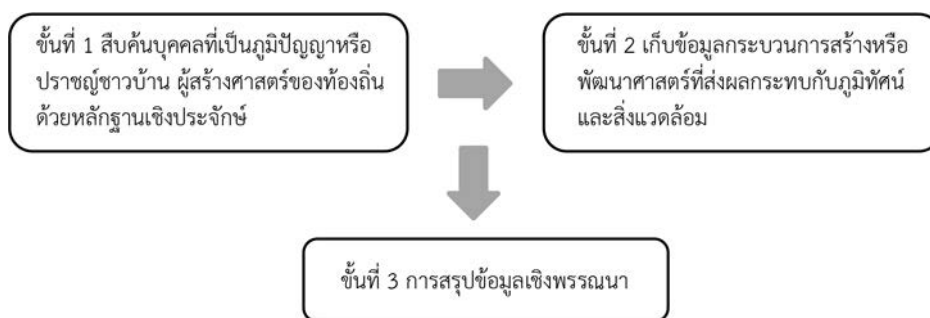
3.2 ระเบียบวิธีวิจัย ใช้วิธีการศึกษากรณี (Case Study) โดยการศึกษาบุคคลผู้สร้างองค์ความรู้ผ่านการทำกิจกรรมด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์จนก่อให้เกิดการสร้างความรู้ที่ต่อเนื่องจากการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ โดยที่บุคคลนั้นได้ใช้เวลาคิดค้นพัฒนาองค์ความรู้นั้นอย่างต่อเนื่องยาวนานอย่างเป็นระบบ เป็นองค์ความรู้สำคัญและเป็นที่ยอมรับทั่วไปในสังคม (ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์, 2546)

3.3 วิธีการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเฉพาะกรณีเชิงพรรณนา (Descriptive) (รูปที่ 1)

3.1.1 เก็บข้อมูลกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้โดยการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ของ หลวงพ่อเย็น ขนติพโล (พระราชวิสุทธิมุนี) เป็นผู้เล่าประสบการณ์ ความคิดและความรู้ของตัวเองในรูปของหัวข้อ บรรยาย

3.1.2 สรุปข้อมูลเชิงพรรณนาเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ ของหลวงพ่อเย็น ขนติพโล (พระราชวิสุทธิมุนี) โดยการตีความจากข้อมูลสัมภาษณ์

4. ขั้นตอนการวิจัย

รูปที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

5. ผลการศึกษา

5.1 อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ 479 ตารางกิโลเมตร ประชากร 40,497 คน (พ.ศ. 2557) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด ประกอบไปด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบัวเขต 13 หมู่บ้าน ตำบลสะเดา 12 หมู่บ้าน ตำบลจรัส 12 หมู่บ้าน ตำบลตาวัง 10 หมู่บ้าน ตำบลอาโพน 11 หมู่บ้านและตำบลลำภาฐาน 10 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์และอำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดอุตรดิตถ์ ราชอาณาจักรกัมพูชาประชาธิปไตย ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

5.2 พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตั้งอยู่ที่ ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ตามแนวเทือกเขาพนมดงรักจัดเป็นป่ากันชนแนวเขตชายแดนไทย-กัมพูชา ในอดีตเป็นป่าทางยุทธศาสตร์ทางการทหารจากความไม่สงบภายในของประเทศเพื่อนบ้าน การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านตามแนวชายแดนมีความเสี่ยง กองทัพภาคที่ 2 กองกำลังสุรนารีและกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 2 จึงได้เข้ามากำกับดูแล เมื่อเหตุการณ์ตามแนวชายแดนเข้าสู่ภาวะปกติสภาพของพื้นที่ป่าดังกล่าวเริ่มมีการบุกรุก ประกอบกับการเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ การขาดการที่ไม่มีหน่วยงานใดๆ เข้ามาดูแลอย่างจริงจังการบุกรุกจับจองพื้นที่ของชาวบ้านจึงมีมากขึ้น กระทั่งพระราชวิสุทธิมุนีได้เข้ามายังพื้นที่และเริ่มมองเห็นปัญหาดังกล่าวผ่านการฟื้นฟูสภาพป่าเขาศาลาร่วมกับกองกำลังสุรนารีภายใต้โครงการจัดตั้งพุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

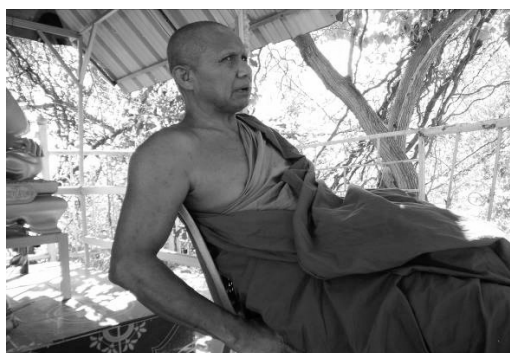
พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2505 เมื่อปี พ.ศ. 2540 สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต จังหวัดสุรินทร์และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งที่ 3

ของคณะสงฆ์ธรรมยุต วัดเขาสาลาอตุลฐานะจาโร ยังเป็นโครงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ต้นแบบ ตามแนวชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประเภทโครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับพื้นที่ป่าบริเวณวัดเขาสาลาอตุลฐานะจาโร ไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศ เพื่อจัดทำเป็นโครงการต้นแบบในการดูแลรักษาป่าไม้ โดยให้ชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าอย่างยั่งยืน ตามที่พระราชวิสุทธิมุนี (เยื้อน ขนดีพโล) เจ้าอาวาสวัดเขาสาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้มีลิขิตถึงสำนักราชเลขาธิการขอให้ความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทาน น้อมเกล้าฯ ถวายพื้นที่ป่าในเขตพุทธอุทยาน จำนวน 10,865 ไร่ เพื่อจัดทำเป็นโครงการ ต้นแบบในการดูแลรักษาป่าไม้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ [ตามหนังสือสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล 0008.3/11958 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม 2555 (อ้างใน สำนักงาน กปร., 2557)]

การดำเนินงาน ปี พ.ศ. 2556 พุทธอุทยานวัดเขาสาลาอตุลฐานะจาโร ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานเพื่อการอนุรักษ์ และลาดตระเวนปกป้องพื้นที่ป่าไม้ของโครงการซึ่งมีต้นพะยูนขึ้นอยู่หนาแน่น จัดอบรมเยาวชนอนุรักษ์ป่าและราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า จำนวน 100 คน จัดหายานพาหนะและวิทยุสื่อสารสนับสนุนชุดลาดตระเวน ปลุกต้นไม้เสริมป่าธรรมชาติและปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ พื้นที่รวม 200 ไร่ ก่อสร้างฝายต้นน้ำ 22 แห่งและสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อจัดทำฐานข้อมูลทางวิชาการ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ 10,865 ไร่ บริเวณใกล้แนวชายแดนในเขตพุทธอุทยานวัดเขาสาลาอตุลฐานะจาโร มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยราชการและภาคประชาชนในระยะต่อไป รวมทั้งช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรในชุมชนโดยรอบพื้นที่โครงการในเขตอำเภอบัวเขตและอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 ตำบล 25 หมู่บ้าน มีอาณาเขต ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับทางหลวงชนบท 2124 บัวเขต-จรัส ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ ติดต่อกับชายแดนราชอาณาจักรกัมพูชา หลักเขตที่ 4 ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านจรัสสามัคคี ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

5.3 หลวงพ่อเยื้อน ขนดีพโล (พระราชวิสุทธิมุนี)

หลวงพ่อเยื้อน ขนดีพโล (รูปที่ 2) เกิดเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2495 ที่บ้านระไธร์ ตำบลนาดี อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ เดิมชื่อ นายเยื้อน หฤทัยถาวร บิดาชื่อ นายมอญ หฤทัยถาวร มารดาชื่อ นางฮิต หฤทัยถาวร มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน ท่านเป็นบุตรคนแรก อุปสมบทเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2515 ณ วัดบูรพาราม อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ (ธรรมยุต) โดยมีพระรัตนาวชิร (อุบล อดุล) เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสถิตยสารคุณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูวิมลศีลคุณเป็นพระอนุสาวนาจารย์ จบประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านระไธร์ ตำบลนาดี อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ (ธรรมยุต)

รูปที่ 2 หลวงพ่อเยื้อน ขนดีพโล (พระราชวิสุทธิมุนี)
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

5.4 กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ของหลวงพ้อเย็น ชนติพล

กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ของหลวงพ้อเย็น มีแนวทางสรุปเป็นประเด็นหลักๆ ได้ 4 ประเด็น คือ การกำหนดแนวขอบเขตของพื้นที่ป่า การสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำ การป้องกันไฟป่า การป้องกันการตัดไม้และการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อขยายที่ทำกิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.4.1 การสร้างแนวกำหนดเขตพื้นที่ป่า

การสร้างแนวกำแพงเพื่อกำหนดพื้นที่ป่าโดยรอบพื้นที่ของพุทธอุทยาน (รูปที่ 3 และ 4) เกิดจากปัญหาหลัก 2 ปัญหา คือ 1) พื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่อยู่ภายในเขตพุทธอุทยานและพื้นที่โดยรอบ 2) การลักลอบตัดต้นไม้จากพื้นที่ที่ได้รับการอนุญาตให้สร้างศาสนสถานให้มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิทัศน์จำนวน 15 ไร่ ทางวัดเขาศาลายังต้องทำหน้าที่ดูแลและจัดการพื้นที่ภูมิทัศน์ป่าไม้จำนวน 10,865 ไร่ โดยมีกองทัพนครที่ 2 กองกำลังสุรนารี กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาคที่ 2 และตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3 ร่วมดูแลความเรียบร้อย การกำหนดแนวเขตของพุทธอุทยานกับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านให้มีความชัดเจนรวมทั้งป้องกันการลักลอบ การตัดต้นไม้ในเขตพุทธอุทยาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ การขุดคูน้ำรอบเขตพื้นที่ป่าและการสร้างแนวกำแพงรั้วคอนกรีต

ระยะที่ 1 การขุดคูน้ำ เป็นการขุดตามแนวพื้นที่ที่กำหนดโดยเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เป็นผู้ชี้บอกตำแหน่งแนวเขตระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน ห้วยสำราญกับเขตพุทธอุทยานและการขุดคูน้ำภายในเขตพุทธอุทยานเอง ในส่วนที่ชาวบ้านได้รุกล้ำเข้ามาเป็นพื้นที่ทำกินแต่ยังไม่ได้บุกรุกเข้าสู่พื้นที่ป่า การขุดคูน้ำในพื้นที่พุทธอุทยานเป็นการสร้างแนวเขตให้ชาวบ้านทราบว่าที่ทำกินของชาวบ้านยังคงเป็นพื้นที่ของพุทธอุทยานอยู่ แต่ชาวบ้านยังคงทำกินอยู่ต่อไปได้ การขุดสร้างคูน้ำได้รับการสนับสนุนเครื่องจักรเป็นรถขุดดินจากกรมทหารช่าง ช พัน 6 เป็นคูน้ำที่มีขนาดความกว้าง 3 เมตร และมีความลึกประมาณ 2 เมตร โดยขุดเป็นแนวจากทิศตะวันออก ไปยังทิศตะวันตกซึ่งเป็นพื้นที่ที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงได้

ระยะที่ 2 การสร้างแนวรั้วคอนกรีตและปลูกไม้ต้นเพื่อใช้เป็นแนวแสดงขอบเขต เนื่องจากพุทธอุทยานวัดเขาศาลามีพื้นที่ขนาดใหญ่และสภาพของป่าไม้ที่มีทางเข้าออกหลายเส้นทาง โดยแต่ละเส้นทางรถยนต์สามารถเข้าถึงได้และเชื่อมถึงกันได้หมด เมื่อมีการลักลอบตัดไม้ชาวบ้านจึงใช้เส้นทางเหล่านี้ในการขนย้ายไม้ออกจากป่า ลักษณะของรั้วคอนกรีตสูง 2.5 เมตร โดยสร้างบนแนวคูน้ำที่ได้ขุดไว้ หลวงพ้อเย็นมีแนวคิดที่จะสร้างแนวรั้ว คอนกรีตให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของพุทธอุทยาน (ประมาณ 30 กิโลเมตร) หากป่าไม้ไม่มีแนวเขตที่ชัดเจนการบุกรุกจะมีสูงและจะไม่ทันการ แม้จะต้องใช้งบประมาณสูงและกำลังคนมากก็ถือว่าสำคัญ

รูปที่ 3

รูปที่ 4

รูปที่ 3 และ 4 ทศนิยาภพบริเวณผานางคอยในเขตพุทธอุทยานฯ และความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าตามแนวชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชา
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

การขุดคูน้ำและแนวรั้วคอนกรีตเป็นแนวเขตรอบพื้นที่ป่า (รูปที่ 5 และ 6) มีความสำคัญต่อการรักษา สภาพภูมิทัศน์ป่าไม้ ในเขตพุทธอุทยานเขาศาลา เป็นการแสดงแนวเขตที่ชัดเจนขึ้นในลักษณะของเส้นทางเชื่อมต่อภูมิทัศน์ (Landscape Corridor) ผลพลอยได้จากแนวคูน้ำยังช่วยให้สัตว์ป่ามีแหล่งอาหารในการดำรงชีวิตต้นไม้ที่เกิดใหม่จะได้รับความชุ่มชื้นตลอดปี น้ำในคูน้ำสามารถนำมาใช้ดับไฟป่าได้ในฤดูแล้ง ส่วนในแง่ปฏิบัติชาวบ้านยังสามารถที่จะเข้ามา ยังพื้นที่ได้ เพราะชาวบ้านคือคนกันอย่างไรก็ทำได้ยาก การสร้างแนวเขตพื้นที่ป่าจึงเปรียบเสมือนเป็นการขอขอบเขตพื้นที่ป่าของ พระสงฆ์ต่อชาวบ้านว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ของพุทธอุทยานโดยมีพระสงฆ์ดูแลอยู่

รูปที่ 5

รูปที่ 6

รูปที่ 5 และ 6 การขุดคูน้ำและแนวรั้วคอนกรีตเป็นแนวเขตรอบพื้นที่ป่า
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

5.4.2 การสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริว่า การปลูกป่าทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายนั้น “จะต้องสร้างฝายเล็กเพื่อให้น้ำส่งไปตามเหมือนไปใช้ในพื้นที่เพาะปลูกทั้งสองด้าน ซึ่งจะให้น้ำค่อยๆ แผลขยายออกไปสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้นด้วย” ในส่วนของรูปแบบและลักษณะของฝายนั้นได้พระราชทานพระราชดำรัสว่า “ให้พิจารณา ดำเนินการสร้างฝายราคาประหยัดโดยใช้วัสดุราคาถูกและหาง่ายในท้องถิ่น เช่น แบบทิ้งหินคลุมด้วยตาข่ายปิดกั้นร่องน้ำ กับลำธารเล็กเป็นระยะๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วนโดยน้ำที่กักเก็บไว้จะซึมเข้าไปในดินทำให้ความชุ่มชื้น แผลขยายออกไปทั้งสองข้าง ต่อไปจะสามารถปลูกพันธุ์ไม้ป้องกันไฟพันธุ์ไม้โตเร็วและพันธุ์ไม้ไม่ทิ้งใบเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ให้มีสภาพเขียวชอุ่มขึ้นเป็นลำดับ” ประเภทของฝายหรือที่เรียกว่า ฝายชะลอน้ำ (Check Dam) ทรงแยกออกเป็น 2 ประเภท ดังพระราชดำรัส คือ “ฝายชะลอน้ำ มี 2 อย่าง ชนิดหนึ่งสำหรับให้มีความชุ่มชื้นรักษาความชุ่มชื้น อีกอย่างสำหรับป้องกัน มิให้ทรายลงในอ่างใหญ่” (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2558) จึงอาจกล่าวได้ว่า ฝายชะลอน้ำ นั้น ประเภทแรก คือ ฝายต้นน้ำลำธาร หรือฝายชะลอความชุ่มชื้น ส่วนประเภทที่สองเป็นฝายดักตะกอนนั่นเอง เนื่องจากพุทธอุทยานวัดเขาศาลาประกอบไปด้วย พื้นที่ป่าขนาดใหญ่และในช่วงฤดูแล้งอากาศร้อนแห้งแล้ง พื้นดินขาดความชุ่มชื้นทำให้ต้นไม้บางชนิดยืนต้นตายและด้วยอากาศ ที่ร้อนแล้งจึงส่งผลให้สัตว์ป่าขาดแหล่งน้ำ หลวงพ่อเย็นจึงได้เริ่มสร้างฝายตามลำธารธรรมชาติภายในพื้นที่ป่า เริ่มขุดสร้าง ฝายเก็บน้ำขนาดใหญ่ขึ้นอีก 5 แห่งกระจายอยู่โดยทั่วไปในพื้นที่ การสร้างฝายไม่ได้คำนึงถึงขนาดในการกักเก็บน้ำจะพิจารณา สภาพของพื้นที่ตั้งเป็นหลัก โดยเลือกพื้นที่สร้างฝายจะเลือกบริเวณที่เป็นร่องน้ำธรรมชาติในเขตป่าลึกซึ่งมีน้ำซับตลอดปี ยิ่งเก็บน้ำได้มากเท่าไรจะเป็นประโยชน์ ในช่วงฤดูแล้งมาก นอกจากเป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์ป่ายังสามารถใช้เป็นแหล่งน้ำ เพื่อใช้ดับไฟป่า

ลักษณะของฝายที่หลวงพ่อยืนสร้างจะมีลักษณะที่เรียกว่า ฝายชะลอน้ำแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก (รูปที่ 7) เป็น การก่อสร้างแบบถาวรส่วนมากจะดำเนินการในบริเวณตอนปลายของลำห้วยหรือร่องน้ำจะสามารถดักตะกอนและเก็บกักน้ำ

ในฤดูแล้งได้ดี โดยใช้วิธีการให้ธาตุดินให้เป็นสันฝายมีความกว้างประมาณ 3 เมตร เพื่อให้รถยนต์สามารถวิ่งผ่านได้สันฝายจะทำหน้าที่ปิดกั้นทางน้ำและปลูกหญ้าแฝกบริเวณทางลาดของฝายเพื่อป้องกันการชะล้างหน้าดินและฝายที่มีขนาดใหญ่ที่มีความสมบูรณ์สูงลักษณะคล้ายกับพื้นที่ชุ่มน้ำทำหน้าที่กักเก็บน้ำฝนและน้ำที่ไหลจากภูเขา เป็นแหล่งน้ำจืดที่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรงหรือนำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การอุปโภคบริโภคภายในพุทธอุทยาน ฝายยังช่วยรักษาสมดุลของระดับน้ำใต้ดินโดยน้ำภายในพื้นที่ชุ่มน้ำ (รูปที่ 8) ซึ่งเป็นน้ำผิวดินจะค่อยๆ ไหลถ่ายเท ลงสู่ชั้นน้ำใต้ดินกลายเป็นน้ำใต้ดินที่ใสสะอาด หากจัดการควบคุมอัตราการนำน้ำขึ้นมาใช้ให้เหมาะสมดูแลรักษาคุณภาพ น้ำให้ดีขึ้นจะสามารถนำกลับมาใช้ได้อย่างยั่งยืนในทางกลับกันน้ำในชั้นน้ำใต้ดินก็อาจไหลกลับขึ้นมาเป็นน้ำผิวดินอยู่ในพื้นที่ ชุ่มน้ำเป็นแหล่งน้ำใช้ของชุมชนที่อยู่โดยรอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง ความสำคัญทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ ภูมิทัศน์ป่าไม้ สิ่งมีชีวิตหลายชนิดต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อความสำเร็จของวงจรชีวิตพืชสัตว์ป่าหลายชนิดจะพบเห็นได้เฉพาะในพื้นที่ชุ่มน้ำเท่านั้น

รูปที่ 7 ฝายที่หลงพอเยื้องสร้างจะมีลักษณะที่เรียกว่าฝายชะลอน้ำแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 8 ฝายที่มีขนาดใหญ่ที่มีความสมบูรณ์สูงลักษณะคล้ายกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 9

รูปที่ 10

รูปที่ 9 และ 10 การจัดทำแนวถนนที่ใช้ในการสำรวจป่ารวมทั้งเป็นแนวป้องกันไฟป่า
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

5.4.3 การป้องกันไฟป่า

การเกิดไฟป่าในเขตพุทธอุทยานฯ ในอดีตจะเกิดขึ้นในบริเวณที่เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเก่า ซึ่งมีพืชตระกูลหญ้าขึ้นปกคลุม เช่น หญ้าคา หญ้าคอมมิวนิสต์ ต้นสาบเสือบริเวณทางเข้าด้านหน้าพุทธอุทยาน ซึ่งเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในช่วงฤดูร้อนอากาศแล้งพืชคลุมดินเหล่านี้จะแห้งและเป็นเชื้อไฟได้อย่างดีไฟป่าที่เกิดขึ้นจะเป็นลักษณะของไฟผิวดินที่เผาไหม้เชื้อเพลิงบนผิวดินไฟชนิดนี้จะเผาไหม้ลุกลามไปตามผืนป่า ซึ่งเชื้อเพลิงส่วนใหญ่ได้แก่ หญ้า ใบไม้แห้ง กิ่งไม้ที่ร่วงหล่น ลูกไม้รวมทั้งไม้พุ่มต่างๆ เกิดจาก 2 สาเหตุ คือ 1) เกิดจากธรรมชาติ เช่น ไฟผ่าหรือกิ่งไม้แห้งเสียดสีกัน และ 2) เกิดจากมนุษย์ ได้แก่ การเก็บหาของป่าของชาวบ้านเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดไฟป่ามากที่สุด การเก็บหาของป่าส่วนใหญ่ได้แก่ ไข่มดแดง เห็ด ใบตองตึง ไม้ไผ่ น้ำผึ้ง ผักหวานและไม้พิน การจุดไฟส่วนใหญ่ เพื่อให้พื้นป่าโล่งเดินสะดวกให้แสงสว่างในระหว่างการเดินทางผ่านป่าในเวลากลางคืนหรือจุดเพื่อกระตุ้นการงอกของเห็ด กระตุ้นการแตกใบใหม่ของผักหวานและใบตองตึง จุดเพื่อไล่ตัวมดแดงออกจากรัง รมควันไล่ผึ้งหรือไล่แมลงต่างๆ ในขณะที่อยู่ในป่ารวมไปถึงการเผาไร่เพื่อกำจัดวัชพืชหรือเศษซากพืชที่เหลืออยู่ภายหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูกในรอบต่อไป ทั้งนี้โดยปราศจากการทำแนวกันไฟและปราศจากการควบคุมไฟจึงลามเข้าป่าที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2558)

หลวงพ่อยื่นจะให้พระสงฆ์ภายในพุทธอุทยานฯ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ทำการดับไฟป่าเป็นกลุ่มแรก โดยใช้อุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นจากกิ่งไม้ ไม้กวาดทางมะพร้าว ในกรณีที่มีไฟมีความรุนแรงจำเป็นต้องให้ไฟไหม้ประทุไปก่อนจนไฟเริ่มอ่อนลงจึงเข้าไปดับอีกครั้งและสร้างแนวกันไฟในพื้นที่ที่มีไฟป่าเกิดขึ้นซ้ำซาก รวมทั้งการใช้วิธีไฟสกัดไฟโดยจุดไฟเป็นแนวกันไฟในเวลากลางคืนซึ่งอากาศไม่ร้อนสามารถควบคุมไฟได้ง่ายหากแต่ต้องใช้กำลังคนมากพอสมควร การถางป่าให้เรียบเป็นแนวยาวเพื่อทำเป็นแนวกันไฟ โดยที่แนวกันไฟนี้ทำหน้าที่เป็นเส้นทางสำรวจป่าไปด้วยเช่นกัน (รูปที่ 9 และ 10) การเกิดไฟป่าในปัจจุบันเริ่มน้อยลงเนื่องจากพื้นที่ของพุทธอุทยานฯ เป็นป่าทึบและมีความชุ่มชื้นสูงต้นไม้ขึ้นหนาแน่น หากเกิดไฟป่าจะมีเจ้าหน้าที่ดับไฟป่าซึ่งมีสถานีย่อยกระจายอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญและภายในพุทธอุทยานฯ เข้าปฏิบัติงานร่วมกับพระสงฆ์และชาวบ้านในพื้นที่ที่เป็นอาสาสมัครซึ่งทางพุทธอุทยานฯ จะสนับสนุนเสบียงที่พิกัดให้รวมถึงค่าเบี้ยเลี้ยงรายวัน

5.4.4 การป้องกันการลักลอบตัดต้นไม้และการจำกัดการขยายพื้นที่ทำกิน

โดยรอบของพื้นที่ 10,865 ไร่ ของพุทธอุทยานวัดเขาสาลายู่ติดกับแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ารวมทั้งบางพื้นที่อยู่ติดกับพื้นที่ชุมชน การขยายพื้นที่รุก้าเข้ามาในบริเวณพื้นที่ป่า เพื่อการทำกินจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการตัดไม้เพื่อเพาะปลูก มีการนำไม้แปรรูปไปสร้างที่อยู่อาศัยและนายทุน จ้างวานชาวบ้านโดยรอบพื้นที่ให้เข้าไปตัดไม้ เพราะความที่เป็นพื้นที่ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของป่าเบญจพรรณ ต้นไม้ที่ถูกตัดจะเป็นพรรณไม้ที่มีคุณค่าและราคาสูงในทางเศรษฐกิจ ได้แก่ พะยุง (*Dalbergia Cochinchinensis* Pierre) ตะเคียนหิน (*Hopea Ferrea* Pierre.) การป้องกันการลักลอบตัดต้นไม้ในเขตพุทธอุทยานวัดเขาสาลาได้รับความร่วมมือจากทหารพรานตำรวจตระเวนชายแดนร่วมกับพระสงฆ์ โดยใช้วิธีการลาดตระเวนในเวลากลางวันและกลางคืนซึ่งไม่ได้กำหนดเวลาที่แน่นอน การตั้งค่ายพักแรมกระจายประจำตามจุดต่างๆ (รูปที่ 11 และ 12) ในพื้นที่ที่มีการพบร่องรอยของการเข้ามาลักลอบตัดไม้หรือบริเวณที่สามารถนำไม้ออกจากป่าเพื่อจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่ง อีกวิธีการซึ่งหลวงพ่อยื่นใช้ในการป้องกันพื้นที่ป่า คือ การจัดโครงการอุปสมบทภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ โดยการให้พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติธรรมและปักกลดอยู่ในป่าและย้ายจุดไปเรื่อยๆ ในเวลา 15 วัน ซึ่งแต่ละจุดใช้เวลา 3 วัน หลวงพ่อยื่นให้ความเห็นว่ากรณีที่พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติธรรมและปักกลดอยู่ในป่านี้ก็เพื่อเป็นการช่วยสอดส่องผู้ที่เข้ามาบุกรุกลักลอบตัดต้นไม้ในอีกทางหนึ่ง เมื่อครบกำหนดโครงการจึงออกจากป่า แม้เป็นเพียงระยะเวลาช่วงสั้นๆ แต่วิธีดังกล่าวสามารถที่จะช่วยป้องกันรักษาป่าไม่ได้เช่นกัน รวมไปถึงการมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ทหาร เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน เจ้าหน้าที่ป่าไม้และพระสงฆ์ช่วยให้พื้นที่ป่าในเขตพุทธอุทยานวัดเขาสาลากลับมาอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง (รูปที่ 13 และ 14) พรรณไม้ที่ขึ้นหนาแน่นหากเปรียบเทียบกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญซึ่งอยู่ติดกัน

รูปที่ 11 การสร้างแนวกำแพงป้องกันการบุกรุก
และขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านมายัง
เขตพุทธอุทยานฯ
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 12 พื้นที่ที่ถูกบุกรุกเพื่อปลูกยางพารา
ของชาวบ้าน ปัจจุบันพุทธอุทยานฯ ได้จ่ายเงินชดเชย
ให้กับชาวบ้าน และทางพุทธอุทยานฯ
เป็นผู้จัดการและดูแลต่อ
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 13 หมวดตำรวจตระเวนชายแดนที่ 2173
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 14 เจ้าหน้าที่ทหารของหมวดทหารพรานผ้าน้ำย้อย
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 15 กุฏิพระเพื่อเฝ้าระวังเหตุการณ์จะถูกกระจาย
อยู่ตามส่วนต่าง ๆ ภายในป่าของพุทธอุทยานฯ
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 16 การจัดทำแผ่นป้ายประกาศเตือนเป็นภาษา
กัมพูชา เพื่อแสดงแนวเขตแดน รวมทั้งแจ้งถึงการตัด
ต้นไม้และการล่าสัตว์ในเขตนี้ถือเป็นการกระทำความผิด
ทางกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

ประเด็นหนึ่งที่ยังคงมีการตัดไม้อยู่ คือ การเปลี่ยนการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินก่อให้เกิดปัญหาการรุกรานเพื่อจับจองที่ดินทำกินใหม่ ปัญหาการลักลอบตัดไม้และการขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ที่จะเป็นปัญหาที่สอดคล้องกันเมื่อต้องขยายพื้นที่ก็ต้องตัดต้นไม้ซึ่งปัญหาการบุกรุกพื้นที่เป็นปัญหาที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญก็ประสบปัญหานี้เช่นกัน (รูปที่ 15 และ 16) ทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีที่ทำกินอยู่แล้วสามารถทำต่อไปได้และไม่ให้ขยายพื้นที่ต่อหรือการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ให้บุคคลอื่นซึ่งต้องต่อสัญญาทุก 5 ปี ในส่วนของพุทธอุทยานวัดเขาศาลา หลวงพ่อเอื่อนใช้วิธีการประนีประนอม ลดการกระทบกระทั่งกันให้น้อยที่สุดเพราะชาวบ้านและพุทธอุทยานฯ ยังต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ดังเช่น น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า การแก้ไขปัญหาจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย คือ พุทธอุทยานวัดเขาศาลา ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วม ประกอบไปด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปกครองท้องที่ ผู้บริหารท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด ป่าไม้และหน่วยอนุรักษ์ภายใต้หลักการ 4 หลักการ ได้แก่ 1) การจ่ายเงินชดเชย 2) การจัดหาพื้นที่ดินนอกเขตพุทธอุทยานฯ เพื่อการแลกเปลี่ยน 3) ให้ทำกินในพื้นที่เดิมไม่เปลี่ยนกรรมสิทธิ์หรือขายให้ผู้อื่นโดยมีเงื่อนไขให้ดูแลรักษาป่าและการปลูกต้นไม้ทดแทน 4) อุทิศให้พุทธอุทยานฯ

6. สรุปผลการวิจัย

นอกเหนือจากการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา บทบาทของพระสงฆ์สายธรรมยุตหรือพระป่า ในกรณีของพระราชวิสุทธิมนีหรือหลวงพ่เอื่อน ยังทำหน้าที่ในการดูแลรักษาภูมิทัศน์ป่าไม้ภายหลังจากที่วัดได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นเขตพุทธอุทยานฯ ซึ่งมีอาณาเขตทั้งสิ้น 10,865 ไร่ ในเขตของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ โดยกรมอุทยานแห่งชาติและกรมป่าไม้ ผ่านการอนุรักษ์พื้นที่ป่าดังนี้

1. แก้ปัญหาเรื่องแนวเขตของพุทธอุทยานฯ ป้องกันปัญหาการลักลอบตัดต้นไม้และพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน พระราชวิสุทธิมนีหรือหลวงพ่เอื่อน ได้ทำการแสดงแนวขอบเขตของพื้นที่ป่าไม้ผ่านการขุดคูน้ำรอบเขตพื้นที่ป่าและ ทำแนวกันเขตป่าแบบรั้วคอนกรีต ในด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออก รวมไปถึงด้านหน้าคือทิศเหนือของวัดเพื่อเป็นแนวกันแบ่งเขตระหว่างป่าที่ดูแลโดยป่าไม้และกันแนวเขตระหว่างที่ทำกินของชาวบ้านอย่างชัดเจน
2. การทำแหล่งต้นน้ำธรรมชาติผ่านการทำฝาย เพื่อให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ป่าไม้รวมถึงแหล่งน้ำสำหรับสัตว์ป่า ฝายที่มีขนาดใหญ่ที่มีความสมบูรณ์สูงลักษณะคล้ายกับพื้นที่ชุ่มน้ำทำหน้าที่กักเก็บน้ำฝนและน้ำที่ไหลจากภูเขา เป็นแหล่งน้ำจืดที่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง
3. การทำแนวป้องกันไฟป่า การถางป่าให้เรียบเป็นแนวยาวเพื่อทำเป็นแนวกันไฟ โดยที่แนวกันไฟนี้ ทำหน้าที่เป็นเส้นทางสำรวจป่าและการร่วมมือกับกรมป่าไม้ส่งเจ้าหน้าที่ดับไฟป่ามาร่วมพลังในการรักษาพื้นที่ป่า
4. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าและการจับจองพื้นที่ทำกินทำการเกษตรรวม โดยหาพื้นที่ทำกินใหม่ให้กับชาวบ้านที่เข้ามาจับจองพื้นที่ภายในพุทธอุทยานฯ รวมไปถึงการจ่ายค่าชดเชยแทนให้กับชาวบ้าน

ภายหลังจากจัดตั้งเป็นพุทธอุทยานวัดเขาศาลา ปัญหาในเรื่องของการตัดไม้ยังคงมีอยู่บ้างซึ่งพื้นที่บริเวณป่าของพุทธอุทยานฯ มีพื้นที่ติดกับพื้นที่ของชุมชน รวมทั้งปัญหาการบุกรุกเพื่อขยายพื้นที่ทำกินทั้งจากชุมชนรอบพื้นที่วัดเองและชาวบ้านจากที่อื่น การขาดความเข้าใจในเรื่องกฎหมายข้อบังคับเกี่ยวกับป่าไม้ที่เกิดจากการขาดการอบรมของชาวบ้านและโดยตัวเจ้าหน้าที่เอง สิ่งใดนำออกจากป่าได้ สิ่งใดนำออกไปไม่ได้ ส่งผลให้การใช้ชีวิตและกิจกรรมประจำวันของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับป่ามีอันต้องเปลี่ยนแปลงไป เมื่อขาดความเข้าใจในเรื่องนี้จึงเป็นสาเหตุที่ส่งผลต่อมุมมองและทัศนคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมไม่ตรงกันหรือไม่ไปในทิศทางเดียวกัน การให้ความเข้าใจจึงกล่าว จำเป็นต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป การศึกษาและทำความเข้าใจชุมชนโดยรอบพื้นที่ว่ามีวิถีชีวิตวัฒนธรรมเป็นอย่างไร จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เนื่องจากคนในพื้นที่เดิมกับป่ามีความสัมพันธ์กันในเชิงนิเวศ

ในมุมมองของผู้วิจัย การที่หลวงพ่เอื่อนเป็นพระสงฆ์ซึ่งมีความเข้าใจต่อลักษณะสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่มาเป็นเวลานาน จึงทำให้เข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพุทธอุทยานฯ อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการน้อมนำเอาหลักธรรม

ทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และจำเป็นต้องลุกขึ้นมาทำกิจกรรมดังกล่าวด้วยตนเองเสียก่อน ดังที่ท่านได้กล่าวไว้กับผู้วิจัยขณะที่สัมภาษณ์ว่า ไม่ได้คำนึงถึงแนวคิดหรือทฤษฎีอะไรเป็นหลัก กระบวนการทำงานเป็นไปตามสถานการณ์หรือเหตุการณ์ คือการทำงานแบบไม่มีขั้นตอนที่แน่นอน นี่ก็อะไรได้ก็ลงมือทำทันที นับเป็นการตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คือมีความเข้าใจในสภาพการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด นอกเหนือจากกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้ ในเชิงกายภาพที่หลวงพ่อยืนยันได้ปฏิบัติคือ การให้ความรู้ผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกับโรงเรียน สถาบันการศึกษา หน่วยงานเอกชนต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและการนำชาวบ้าน เข้ามาร่วมกิจกรรมดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นเวที (Platform) ระหว่างคนใน และคนนอกได้มีโอกาสที่มาร่วมพูดคุยกัน ร่วมคิดและลงมือทำร่วมกันอันจะนำไปสู่การรักษาสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนต่อไป

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้: กรณีศึกษา พระราชวิสุทธิมุนี (เย็น ขนติพโล) พุทธอุทยานวัดเขาศาลา อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (สวพ.มก.) ประจำปี 2559

เอกสารอ้างอิง

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2558 ก.) สาเหตุของไฟป่า. เข้าถึงได้จาก: http://www.dnp.go.th/forestfire/FIRESCIENCE/lesson%201/lesson1_6.htm.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2558 ข.) การฟื้นฟูป่า. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dnp.go.th/rsd/data/rehab.asp>.
- กองกำลังสุรนารี. (2557). กองกำลังสุรนารี ทำบุญเนื่องในวันสถาปนาครบรอบปีที่ 35 กับภารกิจป้องกันการรุกราน
อธิปไตย รักษาความสงบมั่นคงของประเทศ. เข้าถึงได้จาก: http://pr.prd.go.th/surin/ewt_news.php?nid=3744.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2558). ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เข้าถึงได้จาก: http://www.chaipat.or.th/site_content/68-4/254-theory-developed-forestrestoration.html.
- ภาวณี ศรีสุขวัฒนานนท์. (2546). คู่มือโครงการวิจัย หกสิบปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: ศาสตร์แห่งแผ่นดิน.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นันทชัย ไตรรัตน์วงศ์. (2559). พระสงฆ์กับกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ป่าไม้: กรณีศึกษาพระราชวิสุทธิมุนี (หลวงพ่
เย็น ขนติพโล) พุทธอุทยานวัดเขาศาลา อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระมหาเฉลิมเกียรติ จิรวฑฒโน. (2557). วัดเขาศาลา จ.สุรินทร์ อนุรักษ์ป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ. เข้าถึงได้จาก: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=680759>.
- สวนเงินมีมา. (2558). บวชต้นไม้ การอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมตามวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- สำนักงาน กปร. (2557). โครงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ต้นแบบตามแนวชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (วัดเข
ศาลาตุลฐานะจาโร). เข้าถึงได้จาก: <http://km.rdpb.go.th/Project/View/8810>.